

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 3ης Φεβρουαρίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2014/24/ΕΕ – Άρθρο 72 – Τροποποίηση δημοσίων συμβάσεων κατά τη διάρκεια της εκτέλεσής τους – Μεταβίβαση συμφωνιών-πλαίσιων – Νέος ανάδοχος ο οποίος αναλαμβάνει, κατόπιν της κηρύξεως του αρχικού αναδόχου σε πτώχευση, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει ο τελευταίος δυνάμει συμφωνίας-πλαισίου – Αναγκαιότητα ή μη νέας διαδικασίας συνάψεως δημοσίας συμβάσεως»

Στην υπόθεση C-461/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Högsta förvaltningsdomstolen (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Σουηδία) με απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 24 Σεπτεμβρίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

Advania Sverige AB,

Kammarkollegiet

κατά

Dustin Sverige AB,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Κ. Jürimäe, πρόεδρο του τρίτου τμήματος, προεδρεύουσα του τετάρτου τμήματος, S. Rodin (εισηγητή) και N. Rizzarra, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Advania Sverige AB, εκπροσωπούμενη από τον T. Wanselius,
- η Kammarkollegiet, εκπροσωπούμενη από την A. Ekberg και τον A. Thomsen,

* Γλώσσα διαδικασίας: η σουηδική.

- η Dustin Sverige AB, εκπροσωπούμενη από τους C. Bokwall και L. Håkansson Kjellén, advokater,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την J. Schmoll,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους P. Ondrůšek και K. Simonsson, καθώς και από την G. Tolstoy,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2021,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ (ΕΕ 2014, L 94, σ. 65).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Advania Sverige AB (στο εξής: Advania) και Kammarkollegiet (εθνικής νομικής, οικονομικής και διοικητικής υπηρεσίας, Σουηδία) (στο εξής: εθνική νομική υπηρεσία) και, αφετέρου, της Dustin Sverige AB (στο εξής: Dustin), σχετικά με την απόφαση της εθνικής νομικής υπηρεσίας να εγκρίνει τη μεταβίβαση τεσσάρων συμφωνιών-πλαισίων χωρίς νέα διαδικασία συνάψεως συμβάσεως σύμφωνα με την οδηγία 2014/24.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 107 και 110 της οδηγίας 2014/24 έχουν ως εξής:
  - «(107) Είναι αναγκαίο να αποσαφηνιστούν οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες, για τυχόν τροποποιήσεις μιας σύμβασης κατά τη διάρκεια της εκτέλεσής της, απαιτείται νέα διαδικασία προμήθειας, λαμβανομένης υπόψη της σχετικής νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Νέα διαδικασία προμήθειας απαιτείται σε περίπτωση ουσιωδών αλλαγών της αρχικής σύμβασης, και ιδίως του εύρους και του περιεχομένου των αμοιβαίων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων, συμπεριλαμβανομένης της κατανομής των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Οι εν λόγω αλλαγές αποτελούν ένδειξη της πρόθεσης των συμβαλλομένων να επαναδιαπραγματευτούν ουσιώδεις όρους ή προϋποθέσεις της σύμβασης. Αυτό ισχύει, ιδίως, σε περίπτωση που οι τροποποιημένες προϋποθέσεις θα επηρέαζαν το αποτέλεσμα της διαδικασίας, εάν αποτελούσαν μέρος της αρχικής διαδικασίας.

[...]

(110) Σύμφωνα με τις αρχές της ίσης μεταχείρισης και της διαφάνειας, ο ανάδοχος δεν θα πρέπει, επί παραδείγματι όταν η σύμβαση καταγγέλλεται λόγω πλημμελούς εκτέλεσης, να αντικαθίσταται από άλλον οικονομικό φορέα χωρίς να πραγματοποιηθεί προκήρυξη νέου διαγωνισμού. Ωστόσο, ο ανάδοχος που εκτελεί τη σύμβαση θα πρέπει να μπορεί, ιδίως εάν η σύμβαση έχει ανατεθεί σε περισσότερες από μία επιχειρήσεις, να υποστεί ορισμένες διαρθρωτικές μεταβολές κατά την εκτέλεση της σύμβασης, όπως καθαρά εσωτερική αναδιοργάνωση, εξαγορές, συγχωνεύσεις ή διαδικασία αφερεγγυότητας. Οι εν λόγω διαρθρωτικές μεταβολές δεν θα πρέπει να συνεπάγονται αυτομάτως απαίτηση έναρξης νέων διαδικασιών προμήθειας για όλες τις δημόσιες συμβάσεις τις οποίες εκτελεί ο εν λόγω προσφέρων.»

4 Το άρθρο 72 της οδηγίας 2014/24, με τίτλο «Τροποποίηση συμβάσεων κατά τη διάρκειά τους», προβλέπει τα εξής:

«1. Οι συμβάσεις και οι συμφωνίες-πλαίσια μπορούν να τροποποιούνται χωρίς νέα διαδικασία σύναψης σύμβασης, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, σε οποιαδήποτε από τις ακόλουθες περιπτώσεις:

[...]

δ) όταν νέος ανάδοχος αντικαθιστά εκείνον στον οποίο ανατέθηκε αρχικά η σύμβαση από την αναθέτουσα αρχή, συνεπεία:

- i) ρητής ρήτηρας αναθεώρησης ή προαίρεσης, σύμφωνα με το στοιχείο α),
- ii) μερικής ή ολικής διαδοχής του αρχικού αναδόχου, κατόπιν εταιρικής αναδιάρθρωσης, περιλαμβανομένων της εξαγοράς, της συγχώνευσης και της αφερεγγυότητας, από άλλο οικονομικό φορέα ο οποίος πληροί τα κριτήρια ποιοτικής επιλογής που καθορίστηκαν αρχικά, εφόσον η διαδοχή δεν συνεπάγεται άλλες ουσιώδεις τροποποιήσεις της σύμβασης και δεν έχει στόχο την αποφυγή της εφαρμογής της παρούσας οδηγίας, ή
- iii) όταν η ίδια η αναθέτουσα αρχή αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις του κύριου αναδόχου έναντι των υπεργολάβων του και η δυνατότητα αυτή προβλέπεται στο εθνικό δίκαιο, σύμφωνα με το άρθρο 71.

ε) όταν οι τροποποιήσεις, ανεξαρτήτως της χρηματικής αξίας τους, δεν είναι ουσιώδεις κατά την έννοια της παραγράφου 4.

[...]

4. Η τροποποίηση σύμβασης ή συμφωνίας-πλαισίου κατά τη διάρκειά της θεωρείται ουσιώδης κατά την έννοια του στοιχείου ε) της παραγράφου 1, όταν καθιστά τη σύμβαση ή τη συμφωνία-πλαίσιο ουσιωδώς διαφορετική, ως προς τον χαρακτήρα, από εκείνη η οποία συνήφθη αρχικώς. Εν πάση περιπτώσει, με την επιφύλαξη των παραγράφων 1 και 2, η τροποποίηση θεωρείται ουσιώδης όταν πληρούνται μια από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) η τροποποίηση εισάγει όρους οι οποίοι, εάν αποτελούσαν μέρος της αρχικής διαδικασίας σύναψης σύμβασης, θα είχαν οδηγήσει στη συμμετοχή διαφορετικών υποψηφίων από αυτούς που επιλέχθηκαν αρχικώς ή στην αποδοχή άλλης προσφοράς από εκείνη που επελέγη αρχικώς ή θα προσέλκυαν και άλλους συμμετέχοντες στη διαδικασία σύναψης σύμβασης·

- β) η τροποποίηση αλλάζει την οικονομική ισορροπία της σύμβασης ή της συμφωνίας-πλαίσιου υπέρ του αναδόχου κατά τρόπο που δεν προβλεπόταν στην αρχική σύμβαση ή συμφωνία-πλαίσιο·
- γ) η τροποποίηση επεκτείνει σημαντικά το αντικείμενο της σύμβασης ή της συμφωνίας-πλαίσιου·
- δ) όταν νέος ανάδοχος αντικαθιστά εκείνον στον οποίο είχε ανατεθεί αρχικώς η σύμβαση σε περιπτώσεις διαφορετικές από τις προβλεπόμενες στο στοιχείο δ) της παραγράφου 1.

[...]»

Το σουηδικό δίκαιο

- 5 Ο lagen (2016:1145) om offentlig upphandling (νόμος 1145 του 2016 περί δημοσίων συμβάσεων) προβλέπει στο κεφάλαιο 17, άρθρο 13, πρώτο εδάφιο, ότι μια σύμβαση ή μια συμφωνία-πλαίσιο μπορεί να τροποποιείται με την αντικατάσταση αναδόχου από άλλον χωρίς προκήρυξη νέου διαγωνισμού εφόσον πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:
  - «1) ο νέος ανάδοχος αντικαθιστά μερικώς ή ολικώς τον αρχικό ανάδοχο κατόπιν εταιρικής αναδιάρθρωσης, περιλαμβανομένων της εξαγοράς, της συγχώνευσης ή της αφερεγγυότητας, και
  - 2) η μερική ή ολική αντικατάσταση του αρχικού αναδόχου από νέο ανάδοχο δεν συνεπάγεται άλλες ουσιώδεις τροποποιήσεις της σύμβασης ή της συμφωνίας-πλαίσιου.»
- 6 Κατά το αιτούν δικαστήριο, από το κεφάλαιο 17, άρθρο 13, δεύτερο εδάφιο, του νόμου αυτού προκύπτει ότι μια τέτοια αντικατάσταση του αναδόχου προϋποθέτει ότι ο νέος ανάδοχος δεν έχει αποκλειστεί βάσει των προβλεπόμενων στον οικείο νόμο λόγων αποκλεισμού και ότι πληροί τα κριτήρια επιλογής που καθορίστηκαν στην αρχική σύμβαση.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 7 Δυνάμει του lagen (2007:1091) om offentlig upphandling (νόμου 1091 του 2007 περί δημοσίων συμβάσεων), ο οποίος εν τω μεταξύ καταργήθηκε, η εθνική νομική υπηρεσία σύναψε, με κλειστή διαδικασία, τέσσερις συμφωνίες-πλαίσια για την αγορά διαφόρων υλικών πληροφορικής κατόπιν προκήρυξης διαγωνισμού. Στην εν λόγω διαδικασία, δεκαεπτά υποψήφιοι μεταξύ των οποίων η Advania, η Dustin και η Misco AB πληρούσαν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις. Πλην όμως, ενώ η Dustin και η Misco συμπεριλαμβάνονταν μεταξύ των εννέα υποψηφίων που κλήθηκαν να υποβάλουν προσφορά, δεν συνέβη το ίδιο με την Advania. Μετά το πέρας της σχετικής διαδικασίας ανατέθηκαν στη Misco συμφωνίες-πλαίσια στους τέσσερις επίμαχους τομείς και στην Dustin συμφωνίες-πλαίσια σε δύο τομείς.
- 8 Με έγγραφο της 4ης Δεκεμβρίου 2017, η Misco ζήτησε από την εθνική νομική υπηρεσία να εγκρίνει τη μεταβίβαση στην Advania των τεσσάρων συμφωνιών-πλαisiών των οποίων ήταν ανάδοχος. Στις 12 Δεκεμβρίου 2017 η Misco κηρύχθηκε σε πτώχευση και στις 18 Ιανουαρίου 2018 ο σύνδικος της πτωχεύσεως συνήψε με την Advania συμφωνία η οποία προέβλεπε τη μεταβίβαση των εν λόγω συμφωνιών-πλαisiών. Η εθνική νομική υπηρεσία επέτρεψε την εν λόγω μεταβίβαση τον Φεβρουάριο του 2018.

- 9 Κατόπιν τούτου, η Dustin άσκησε προσφυγή ενώπιον του Förvaltningsrätten i Stockholm (διοικητικού πρωτοδικείου Στοκχόλμης, Σουηδία) ζητώντας να κηρυχθούν άκυρες οι συμφωνίες-πλαίσια μεταξύ της Advania και της εθνικής νομικής υπηρεσίας.
- 10 Το Förvaltningsrätten i Stockholm (διοικητικό πρωτοδικείο Στοκχόλμης) απέρριψε τη σχετική προσφυγή. Έκρινε ότι η εθνική νομική υπηρεσία είχε ορθώς διαπιστώσει ότι η επίμαχη διαδοχή ήταν αποτέλεσμα της αναδιάρθρωσης της Misco και ότι η Advania απέκτησε τις επίμαχες συμφωνίες-πλαίσια καθώς και τους κλάδους δραστηριότητας που καθιστούν δυνατή την εκτέλεση αυτών υπό τις προϋποθέσεις του κεφαλαίου 17, άρθρο 13, του νόμου περί δημοσίων συμβάσεων, το οποίο μεταφέρει στο σουηδικό δίκαιο το άρθρο 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24.
- 11 Η Dustin άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως του Förvaltningsrätten i Stockholm (διοικητικού πρωτοδικείου Στοκχόλμης) ενώπιον του Kammarrätten i Stockholm (διοικητικού εφετείου Στοκχόλμης, Σουηδία), το οποίο την έκανε δεκτή κηρύσσοντας άκυρες τις τέσσερις συμφωνίες-πλαίσια μεταξύ της Advania και της εθνικής νομικής υπηρεσίας. Το ως άνω δικαστήριο έκρινε ότι η Advania δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως καθολική ή ειδική διάδοχος της Misco κατά την έννοια του κεφαλαίου 17, άρθρο 13, του νόμου περί δημοσίων συμβάσεων, δεδομένου ότι, με εξαίρεση τις επίμαχες συμφωνίες-πλαίσια, η Misco δεν μεταβίβασε κατ' ουσίαν καμία δραστηριότητα στην Advania. Προς επίρρωση του συμπεράσματος αυτού, το Kammarrätten i Stockholm (διοικητικό εφετείο Στοκχόλμης) επισήμανε ότι μόνον ένας εργαζόμενος της Misco είχε μεταφερθεί εν συνεχεία στην Advania, ότι το πελατολόγιο της Misco δεν ήταν πλήρως επικαιροποιημένο ή αξιοποιήσιμο, ότι οι πελάτες της Misco είχαν ήδη αλλάξει προμηθευτή και ότι από κανένα στοιχείο δεν προέκυπτε ότι η Advania είχε προσλάβει ορισμένους υπεργολάβους της Misco ή ότι άλλες δημόσιες συμφωνίες-πλαίσια είχαν μεταβιβαστεί στην Advania, παρά το γεγονός ότι η Misco ήταν συμβαλλόμενη σε τουλάχιστον άλλη μία δημόσια σύμβαση-πλαίσιο.
- 12 Η Advania και η εθνική νομική υπηρεσία άσκησαν αναίρεση κατά της αποφάσεως του Kammarrätten i Stockholm (διοικητικού εφετείου Στοκχόλμης) ενώπιον του Högsta förvaltningsdomstolen (Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου, Σουηδία). Στις αιτήσεις τους αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες δεν αμφισβητούν την εκτίμηση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου όσον αφορά τη φύση και την έκταση των στοιχείων που καλύπτονται από την επίμαχη μεταβίβαση. Πλην όμως, προβάλλουν ότι η μεταβίβαση αυτή πληροί την προϋπόθεση περί ολικής ή μερικής διαδοχής βάσει του κεφαλαίου 17, άρθρο 13, του νόμου περί δημοσίων συμβάσεων.
- 13 Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, η Advania προβάλλει ότι η οδηγία 2014/24 δεν απαιτεί τη μεταβίβαση, πέραν των συμφωνιών-πλαισίων, δραστηριότητας ορισμένης φύσεως ή εκτάσεως στον νέο ανάδοχο ο οποίος αντικαθιστά εκείνον στον οποίο η αναθέτουσα αρχή είχε αρχικώς αναθέσει τη σύμβαση.
- 14 Η εθνική νομική υπηρεσία προβάλλει με την αίτηση αναιρέσεως της ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου ότι η έννοια της «καθολικής ή μερικής διαδοχής», η οποία αποτελεί έναν από τους τρόπους μεταβίβασης που προβλέπουν οι επίμαχες διατάξεις του νόμου περί δημοσίων συμβάσεων και της οδηγίας 2014/24, έχει την έννοια ότι ο νέος ανάδοχος υποχρεούται απλώς και μόνο να υποκαταστήσει τον αρχικό ανάδοχο στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την επίμαχη σύμβαση ή συμφωνία-πλαίσιο. Το να απαιτείται πέραν της υποκαταστάσεως αυτής η μεταβίβαση δραστηριοτήτων ή η μεταβίβαση περιουσίας θα περιόριζε σημαντικά τη

δυνατότητα εφαρμογής των διατάξεων αυτών. Το κρίσιμο στοιχείο είναι να μπορεί ο νέος ανάδοχος να εκτελέσει την επίμαχη σύμβαση ή συμφωνία-πλαίσιο σύμφωνα με τις αρχικώς καθορισθείσες προϋποθέσεις και απαιτήσεις.

- 15 Η Dustin προβάλλει ενώπιον του Högsta förvaltningsdomstolen (Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου) ότι η προϋπόθεση του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24 περί καθολικής ή μερικής διαδοχής του αρχικού αναδόχου κατόπιν εταιρικής αναδιάρθρωσης καλύπτει τις περιπτώσεις στις οποίες οι κλάδοι δραστηριότητας τους οποίους αφορά η επίμαχη σύμβαση ή συμφωνία-πλαίσιο μεταβιβάζονται στον νέο ανάδοχο. Η μεταβίβαση της επίμαχης συμβάσεως ή συμφωνιών-πλαισίων είναι απλώς παρακολουθηματική σε σχέση με τη μεταβίβαση δραστηριότητας. Κατά την Dustin, η μεταβίβαση συμβάσεων ή συμφωνιών-πλαισίων για τις οποίες είχε γίνει πρόσκληση υποβολής προσφορών χωρίς ταυτόχρονη μεταβίβαση των οικείων κλάδων δραστηριότητας όχι απλώς θα οδηγούσε στην ελεύθερη διακίνηση τέτοιων συμβάσεων ή συμφωνιών-πλαισίων, αλλά θα καθιστούσε επίσης δυνατή τη μερική μεταβίβαση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τις εν λόγω συμβάσεις ή συμφωνίες-πλαίσια.
- 16 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Högsta förvaltningsdomstolen (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει η ανάληψη από νέο ανάδοχο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αρχικού αναδόχου δυνάμει συμφωνίας-πλαisiού, κατόπιν της κήρυξης του αρχικού αναδόχου σε πτώχευση και της μεταβίβασης της συμφωνίας που περιλαμβάνεται στην πτωχευτική περιουσία, την έννοια ότι ο νέος ανάδοχος πρέπει να θεωρείται ότι έχει διαδεχθεί τον αρχικό ανάδοχο υπό τους όρους του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 17 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που οικονομικός φορέας ανέλαβε, κατόπιν της κήρυξης του αρχικού αναδόχου σε πτώχευση η οποία κατέληξε στην εκκαθάρισή του, μόνον τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του που απορρέουν από συμφωνία-πλαίσιο συναφθείσα με αναθέτουσα αρχή, πρέπει να θεωρηθεί ότι ο οικονομικός αυτός φορέας διαδέχθηκε τον αρχικό ανάδοχο υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπει η διάταξη της οδηγίας.
- 18 Καταρχάς, υπενθυμίζεται ότι, κατά κανόνα, η υποκατάσταση με νέο ανάδοχο εκείνου στον οποίο η αναθέτουσα αρχή είχε αρχικώς συνάψει τη σύμβαση πρέπει να θεωρείται ως μεταβολή ενός από τους ουσιώδεις όρους της οικείας δημόσιας συμβάσεως και, ως εκ τούτου, ως ουσιώδης τροποποίηση της συμβάσεως, η οποία πρέπει να οδηγήσει σε νέα διαδικασία συνάψεως συμβάσεως που έχει τροποποιηθεί κατ' αυτόν τον τρόπο, σύμφωνα με τις αρχές της διαφάνειας και της ίσης μεταχείρισεως στις οποίες στηρίζεται η υποχρέωση ανταγωνισμού μεταξύ των υποψηφίων που ενδεχομένως ενδιαφέρονται στα διάφορα κράτη μέλη (πρβλ. απόφαση της 19ης Ιουνίου 2008, *pressetext Nachrichtenagentur*, C-454/06, EU:C:2008:351, σκέψεις 40 και 47). Η αρχή αυτή αποκρυσταλλώθηκε στο άρθρο 72, παράγραφος 4, στοιχείο δ', της οδηγίας 2014/24.

- 19 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως και η υποχρέωση διαφάνειας η οποία απορρέει από αυτήν αντιτίθενται στο να επιφέρουν η αναθέτουσα αρχή και ο ανάδοχος δημόσιας συμβάσεως, μετά την ανάθεση της συμβάσεως, τροποποιήσεις στις διατάξεις της σε τέτοιον βαθμό, ώστε οι τελευταίες να καθίστανται ουσιωδώς διαφορετικές από εκείνες της αρχικής συμβάσεως (πρβλ. απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2016, Finn Frogne, C-549/14, EU:C:2016:634, σκέψη 28).
- 20 Κατ' εξαίρεση, το άρθρο 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της εν λόγω οδηγίας προβλέπει ότι ένας νέος ανάδοχος μπορεί, χωρίς νέα διαδικασία συνάψεως συμβάσεως σύμφωνα με την ίδια οδηγία, να αντικαταστήσει εκείνον στον ανατέθηκε αρχικώς η σύμβαση από την αναθέτουσα αρχή κατόπιν καθολικής ή μερικής διαδοχής του αρχικού εργολάβου, κατόπιν εταιρικής αναδιάρθρωσης, περιλαμβανομένων της εξαγοράς, της συγχωνεύσεως και της αφερεγγυότητας, από άλλον οικονομικό φορέα ο οποίος πληροί τα κριτήρια ποιοτικής επιλογής που καθορίστηκαν αρχικά, εφόσον η διαδοχή δεν συνεπάγεται άλλες ουσιώδεις τροποποιήσεις της συμβάσεως.
- 21 Επομένως, από το γράμμα του ως άνω άρθρου προκύπτει ότι αυτό εξαρτά, μεταξύ άλλων, την εφαρμογή της επίμαχης εξαίρεσεως από την προϋπόθεση η αντικατάσταση του πρώην αναδόχου να οφείλεται σε καθολική ή μερική διαδοχή η οποία επέρχεται κατόπιν εταιρικής αναδιάρθρωσης, ιδίως δε κατόπιν αφερεγγυότητας.
- 22 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η προϋπόθεση περί καθολικής ή μερικής κληρονομικής διαδοχής του αρχικού αναδόχου κατόπιν αφερεγγυότητας πληρούται όταν ο νέος ανάδοχος αναλαμβάνει μόνον τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη συμφωνία-πλαίσιο που έχει συναφθεί με την αναθέτουσα αρχή και δεν επαναλαμβάνει το σύνολο ή μέρος της δραστηριότητας του αρχικού αναδόχου που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω συμφωνίας-πλαισίου.
- 23 Συναφώς, όσον αφορά το γράμμα του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24, επισημαίνεται, πρώτον, ότι η αντικατάσταση του αναδόχου στον οποίο η αναθέτουσα αρχή ανέθεσε αρχικώς τη σύμβαση επιτρέπεται μόνον «κατόπιν καθολικής ή μερικής διαδοχής του αρχικού εργολάβου». Επομένως, η διαδοχή αυτή μπορεί να συνεπάγεται την ανάληψη, από τον νέο ανάδοχο, του συνόλου ή μέρους μόνον των περιουσιακών στοιχείων του αρχικού συμβαλλομένου και, ως εκ τούτου, μπορεί να συνεπάγεται, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 43 των προτάσεών του, τη μεταβίβαση μόνο μίας δημόσιας συμβάσεως ή μίας συμφωνίας-πλαισίου που εμπίπτει στην περιουσία του αρχικού συμβαλλομένου.
- 24 Επισημαίνεται, περαιτέρω, ότι, όπως παρατήρησε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 95 των προτάσεών του, η επιβολή της υποχρεώσεως μεταβιβάσεως περιουσίας με σκοπό την αποφυγή καταστρατηγήσεως των κανόνων αναθέσεως δεν είναι αναγκαία, εφόσον η ανάθεση της δημόσιας συμβάσεως ή της συμφωνίας-πλαισίου εξαρτάται, εν πάση περιπτώσει, από την προϋπόθεση του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24, ήτοι από το να μην αποτελεί μέσο αποφυγής της εφαρμογής της οδηγίας αυτής.
- 25 Επιπροσθέτως, καίτοι είναι αληθές ότι μια τέτοια ερμηνεία της έννοιας της «μερικής διαδοχής» του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24 δεν αρκεί αφ' εαυτής για να διασφαλίσει ότι ο νέος ανάδοχος θα εκτελέσει την επίμαχη σύμβαση ή συμφωνία-πλαίσιο με ικανότητα αντίστοιχη εκείνης του αρχικού αναδόχου, εντούτοις, όπως υποστηρίζει η Dustin, η διάταξη αυτή προβλέπει ότι η επίμαχη διαδοχή εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι ο νέος ανάδοχος πληροί τα κριτήρια ποιοτικής επιλογής που είχαν αρχικώς καθοριστεί.

- 26 Ως εκ τούτου, από το γράμμα του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24 προκύπτει ότι η έννοια της «αφερεγγυότητας», η οποία εμπίπτει στην έννοια της «εταιρικής αναδιάρθρωσης», περιλαμβάνει τις διαρθρωτικές μεταβολές του αρχικού αναδόχου, ιδίως δε την αφερεγγυότητα, συμπεριλαμβανομένης της πτώχευσης η οποία καταλήγει στην εκκαθάριση.
- 27 Δεύτερον, όσον αφορά το εννοιολογικό περιεχόμενο της «αφερεγγυότητας», η οποία εμπίπτει στην έννοια της «εταιρικής αναδιάρθρωσης», πρέπει να εξεταστεί αν στοιχείο της έννοιας αυτής είναι η ανάληψη από τον νέο ανάδοχο του συνόλου ή μέρους της δραστηριότητας που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας-πλαisiού.
- 28 Μολονότι οι δύο πρώτες περιπτώσεις που απαριθμούνται ως παραδείγματα «εταιρικής αναδιάρθρωσης» στο άρθρο 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24, ήτοι η συγχώνευση και η εξαγορά, ενδέχεται να συνεπάγονται τη διατήρηση τουλάχιστον ενός μέρους της δραστηριότητας του αρχικού αναδόχου, η διάταξη αυτή αναφέρει επίσης την αφερεγγυότητα ως παράδειγμα αναδιάρθρωσης, η οποία μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 47 των προτάσεών του, τη λύση της αφερέγγυας εταιρίας. Πλην όμως, δεν προκύπτει από κανένα στοιχείο του γράμματος της διατάξεως αυτής ότι η έννοια της «αφερεγγυότητας» δεν πρέπει να νοείται υπό το προαναφερθέν σύνηθες νόημά της, αλλά, αντιθέτως, πρέπει να θεωρείται ότι περιορίζεται στις καταστάσεις στις οποίες συνεχίζεται η δραστηριότητα του αρχικού αναδόχου που καθιστά δυνατή την εκτέλεση της δημοσίας συμβάσεως, τουλάχιστον εν μέρει.
- 29 Τέτοιο στοιχείο δεν περιλαμβάνεται ούτε στην αιτιολογική σκέψη 110 της οικείας οδηγίας, η οποία αναφέρει την αφερεγγυότητα σε συνδυασμό με τις αμιγώς εσωτερικές αναδιρθρώσεις, τις συγχωνεύσεις και τις εξαγορές, ως καταστάσεις που συνεπάγονται «ορισμένες διαρθρωτικές μεταβολές» του αναδόχου.
- 30 Επισημαίνεται, συναφώς, ότι το άρθρο 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24, και συνακόλουθα η έννοια της «αφερεγγυότητας», πρέπει βεβαίως να ερμηνεύεται στενά, καθόσον, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 20 και 21 της παρούσας αποφάσεως, το άρθρο αυτό εισάγει εξαίρεση. Εντούτοις, όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 62 των προτάσεών του, η ερμηνεία αυτή δεν μπορεί να στερήσει την εν λόγω εξαίρεση από την πρακτική της αποτελεσματικότητας. Τούτο θα συνέβαινε πράγματι αν η έννοια της «αφερεγγυότητας» περιοριζόταν μόνο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η δραστηριότητα του αρχικού αναδόχου που ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής της επίμαχης συμφωνίας-πλαisiού επαναλαμβανόταν από τον νέο ανάδοχο, τουλάχιστον εν μέρει, και αν η έννοια αυτή δεν γινόταν αντιληπτή υπό το ευρύτερο σύνηθες νόημά της.
- 31 Κατά συνέπεια, από το γράμμα του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24 προκύπτει ότι η έννοια της «αναδιάρθρωσης» περιλαμβάνει τις διαρθρωτικές μεταβολές του αρχικού αναδόχου, συμπεριλαμβανομένης της αφερεγγυότητας, η οποία με τη σειρά της περιλαμβάνει την πτώχευση που οδηγεί στην εκκαθάριση.
- 32 Επιπλέον, η γραμματική ερμηνεία του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24 συνάδει με τον κύριο σκοπό που επιδιώκει το άρθρο 72 της οικείας οδηγίας, όπως αυτός εκτίθεται στις αιτιολογικές σκέψεις 107 και 110 αυτής. Κατά τις αιτιολογικές αυτές σκέψεις, σκοπός της οδηγίας 2014/24 είναι να διευκρινίσει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι

- τροποποιήσεις μιας υπό εκτέλεση συμβάσεως επιβάλλουν νέα διαδικασία συνάψεως συμβάσεως, λαμβάνοντας συγχρόνως υπόψη τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου και τις αρχές της διαφάνειας και της ίσης μεταχείρισεως.
- 33 Συναφώς, επισημαίνεται, πρώτον, ότι η ερμηνεία αυτή του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24 στηρίζεται στο σύνηθες νόημα των εννοιών που περιλαμβάνονται στην οικεία διάταξη, χωρίς να απαιτεί, αντιθέτως προς την ερμηνεία που προτείνουν η Dustin και η Επιτροπή, πρόσθετα κριτήρια τα οποία δεν περιλαμβάνονται σε αυτήν.
- 34 Δεύτερον, η εν λόγω ερμηνεία λαμβάνει υπόψη τη νομολογία του Δικαστηρίου, ιδίως δε την απόφαση της 19ης Ιουνίου 2008, presstext Nachrichtenagentur (C-454/06, EU:C:2008:351), από την οποία προκύπτει ότι οι εσωτερικές αναδιοργανώσεις του αρχικού αναδόχου ενδέχεται να συνιστούν μη ουσιώδεις τροποποιήσεις των όρων της οικείας δημόσιας συμβάσεως, οι οποίες δεν επιβάλλουν την κίνηση νέας διαδικασίας συνάψεως δημοσίας συμβάσεως.
- 35 Πράγματι, στην αιτιολογική σκέψη 110 της οδηγίας 2014/24, η αφερεγγυότητα απαριθμείται ανεπιφύλακτα ως ένα από τα παραδείγματα διαρθρωτικών μεταβολών του αρχικού αναδόχου που δεν αντιβαίνουν στις αρχές της διαφάνειας και της ίσης μεταχείρισεως στις οποίες βασίζεται η νομολογία αυτή. Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 84 και 85 των προτάσεών του, η αφερεγγυότητα του αρχικού αναδόχου, συμπεριλαμβανομένης της πτωχεύσεως που καταλήγει στην εκκαθάρισή του, συνιστά έκτακτη περίπτωση πριν από την επέλευση της οποίας η επίμαχη δημόσια σύμβαση ή συμφωνία-πλαίσιο αποτέλεσε ήδη αντικείμενο διαγωνισμού σύμφωνα με την οδηγία 2014/24 και, δυνάμει του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας αυτής, δεν μπορεί ούτε να επιφέρει άλλες ουσιώδεις τροποποιήσεις, ιδίως εκείνες που αφορούν τα αρχικώς καθορισθέντα κριτήρια ποιοτικής επιλογής, ούτε να έχει ως σκοπό την αποφυγή εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.
- 36 Εντούτοις, η νομολογία που μνημονεύθηκε στη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως δεν αφορά ούτε την αφερεγγυότητα του αρχικού αναδόχου ούτε, γενικότερα, τις περιπτώσεις στις οποίες ουσιώδης μεταβολή του αρχικού αναδόχου δεν απαιτεί την εκ νέου διεξαγωγή διαγωνισμού. Ως εκ τούτου, η νομολογία αυτή δεν αντιτίθεται στην ερμηνεία που προκύπτει από τη σκέψη 31 της παρούσας αποφάσεως.
- 37 Η ερμηνεία του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24 υπό την έννοια που εκτέθηκε στη σκέψη 31 της παρούσας αποφάσεως επιρρωννύεται επίσης από τον ειδικό σκοπό της εξαιρέσεως που προβλέπει η διάταξη αυτή, ο οποίος συνίσταται, όπως σημείωσε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 82 και 83 των προτάσεών του, στην εισαγωγή κάποιας ευελιξίας στην εφαρμογή των κανόνων προκειμένου να αντιμετωπιστεί κατά τρόπο ρεαλιστικό ένα σύνολο εξαιρετικών καταστάσεων, όπως η αφερεγγυότητα του αναδόχου, η οποία τον εμποδίζει να εκτελέσει την επίμαχη δημόσια σύμβαση. Όπως όμως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 83 των προτάσεών του, το μέγεθος του προβλήματος που δημιουργεί η κατάσταση αφερεγγυότητας, το οποίο ο νομοθέτης της Ένωσης προσπάθησε να αντιμετωπίσει, δεν αλλάζει ανάλογα με το αν εξακολούθησε, τουλάχιστον εν μέρει, η δραστηριότητα της επιχείρησης του υπερθεματιστή ο οποίος εν συνεχεία κατέστη αφερέγγυος, ή αν διεκόπη πλήρως.
- 38 Κατόπιν του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24, σε περίπτωση που οικονομικός φορέας ανέλαβε, κατόπιν της κηρύξεως του αρχικού αναδόχου σε πτώχευση η οποία κατέληξε στην εκκαθάρισή του, μόνον τα δικαιώματα

και τις υποχρεώσεις του τελευταίου που απορρέουν από συμφωνία-πλαίσιο συναφθείσα με αναθέτουσα αρχή, πρέπει να θεωρείται ότι ο οικονομικός αυτός φορέας διαδέχθηκε εν μέρει τον αρχικό ανάδοχο κατόπιν εταιρικής αναδιάρθρωσης.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 39 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σε αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφασίζει:

Κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο δ', σημείο ii, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ, σε περίπτωση που οικονομικός φορέας ανέλαβε, κατόπιν της κηρύξεως του αρχικού αναδόχου σε πτώχευση η οποία κατέληξε στην εκκαθάρισή του, μόνον τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του τελευταίου που απορρέουν από συμφωνία-πλαίσιο συναφθείσα με αναθέτουσα αρχή, πρέπει να θεωρείται ότι ο οικονομικός αυτός φορέας διαδέχθηκε εν μέρει τον αρχικό ανάδοχο κατόπιν εταιρικής αναδιάρθρωσης.

(υπογραφές)